

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

SAMTIDEN

VECKOSKRIFT

FÖR

POLITIK OCH LITTERATUR

UTGIFVEN AF

C. F. BERGSTEDT.

N° 49.

Lördagen den 5 December

1874.

Statsrådets grundlagsenliga ställning.

Det ligger i sakens natur att betydelsen af viktiga beslut ofta finnes mindre i sjelfva deras ordalydelse än i de mer eller mindre oförutsedda följder som de draga med sig. När regering och representation samfäldt beslöto förändrade grunder för den svenska riksdagens sammansättning, var det visst icke deras mening att dermed förändra maktställningen mellan konungen och riksdagen, och konung Carl XV:s bekanta diktamen till statsrådsprotokollet hade, då saken sågs från hans synpunkt, sin teoretiska befogenhet. Men säkert är att konsekvenserna af den nya grundlagen oupphörligt arbeta på en förändring i denna statsmakternas inbördes ställning, och det beror på hvarderas omdöme, hållning och takt, huru vida denna ändring sker till det sämre eller till det bättre. Hvad vi alla klarligen sett för ögonen är att regeringsmakten under de sista åren, särdeles efter 1870, oupphörligt förlorat fötfasthet. Vi säga med flit regeringsmakten och icke konungamakten, och det är en lycka att en sådan distinktion kan göras. Den helgd som i det allmänna medvetandet omgifver den konungliga värdigheten har, långt ifrån att lida något intrång, ehuru många krafter derpå arbetat, snarare blifvit stadgad, och om det här och der i landet funnits en svag stymmelse till republikanska sympatier, lära de väl nu mer än någonsin till förene skydagsljuset. Hvad åter beträffar den ställning regeringen såsom en kollektiv makt, och icke

blott ett förvaltningsutskott, intager och bör intaga till folkrepresentationen, så är det mången som i frihetens förmenta intresse med tillfredsställelse ser att den fortfarande försvagas, så att styrelsen mer och mer halkar i riksdagens händer. Vi dela icke denna tillfredsställelse: för oss är det klart att en stark regering är folkfrihetens säkraste och sannaste uttryck, om man med regeringens styrka, såsom sig bör, menar att den skaffar sig rätt icke *mot* utan *genom* riksdagen. Möjligheten af en styrelse som fortfarande ledes i en syftning stridande mot folkrepresentationens önskningsar ligger nu mera långt bakom oss, men en annan möjlighet ligger oss närmare, och mången torde säga att den blifvit upphöjd till en verklighet, nemligen att styrelsen alldeles icke får rätt utan mer eller mindre misslynt har att foga sig efter riksdagens allsmäktiga vilja. Vi höra ej till dem för hvilka ett sådant förhållande innebär lycka eller frihet.

Det är en stor olycka med de så kallade kulturbegreppen, att knappast två menniskor vid dem fästa alldeles samma mening, ehuru ofta de upprepas, och deras nytjande snart sagdt blifvit en nödvändighet. En af dessa banala termer, som dagligen begagnas i tal och skrift, är det »parlamentariska styrelsesättet», ett strålände samhällsideal för somliga, för andra en afskräckande samhällsupplösning. Fruktlösa äro alla erinringar att det parlamentariska väsendet ligger i seden

Musei Bibliothek

icke i lagen, att det hvarken kan införas eller utestängas genom några stadganden i i Regeringsformen. Det kommer nog af sig sjelft, utan att någon märker det; måtte det blott komma såsom en naturlig följd af vår politiska uppfostran, icke såsom ett öfvergrepp af någon maktlysten riksdagsfraktion. Så mycket hafva vi redan deraf, att ingen sammansättning af konseljen länge kan bestå eller uträtta något i strid med de öfvervägande tänkesätten inom riksdagen, men ännu är icke den tid kommen då ett voterande flertal påtvingar konungen några vissa personer såsom rådgifvare, och för vår del önska vi att denna tid aldrig måtte komma. Det tillhör den konstitutionella konungamakts mest upphöjda och välgörande, men på samma gång svåraste och mest granlaga älgganden, att ständigt se och tänka för hela folket, utan att göra min af det ena eller det andra, och monarkens bästa verksamhet är kanske den som minst synes för mängdens ögon. Men i vissa, lyckligtvis sällsynta ögonblick måste han ensam handla och bära sin handlings hela moraliska ansvar: det är då han, efter att hafva uppmärksamt lyssnat till den allmänna rösten, icke blott till de högljudda ropen hos en tillfällig riksdagsmajoritet utan till de lågmälda hviskningarna hos alla dem som tänka och begripa något, väljer sin konstitutionella omgifning. Då betyder det något att vara konung, om än aldrig så bunden af konstitutionella stadgar: då handlar han, förutsatt att det icke sker af nycker, personliga sympatier eller antipatier utan af en klart medveten nödvändighet, såsom statens samma öfverhufvud och är, enligt det gamla väl bekanta uttrycket, »Gudi allena för sina gerningar responsabel».

Efter denna förklaring kunna vi åter låta skilnaden falla mellan regeringsmakt och konungamakt; det senare ordet har en bättre klang, när det fattas i sin rätta betydelse, icke såsom regentens enskilda förmåga att genomdrifva sin personliga vilja, utan såsom hans höga prerogativ att i mer än en betydelse föreställa styrelsemakten. I denna mening älska vi en stark konungamakt, och vi hafva nyss ofvanföre antydtt att en sådan styrka är i folkfrihetens intresse. För en folkrepresentation gifves det ingen sämre seger än den man vinner öfver sin egen regering; folkets ombud kunna tillskansa sig den ena abstrakta rättigheten efter den andra, men de kunna omöjligen af sig sjelfva föra sam-

hället framåt, och med de bästa afsigter stå de handfallne, så länge de icke finna en regering som gör deras önskingar till sina egna.

Men denna styrelsens kraft kan i våra dagar, då styrelsens uppgifter äro så många och olikartade, endast vinnas genom endrätigt samverkan mellan flere, eller med andra ord mellan konungens rådgifvare, åtminstone i de stora hufvudfrågor som på hvarje särskild tid äro föremål för statsmakternas behandling. Bristen på en sådan öfverensstämmelse kan till en viss grad ersättas genom regentens personliga energi, men aldrig utan fara för misskännande och ovilja. Carl Johan var sin egen premierminister; det fans under honom intet rum för en konseljpresident, knapt för en konselj, såsom det för några år sedan yttrades af en framstående riksdagstalare. Stamfadren för vår nu varande konungaätt hade icke lärt sig af mr Thiers att konungen skall regera men icke styra; han både styrde och regerade i egen person. Så gjorde ock hans närmaste efterträdare, ehuru från barndomen uppfostrad i det konstitutionella konungadömet's grundsatser, och mer än en af de stora regeringshandlingar, den lika arfsrätten, den fria näringslagstiftningen, husbehofsbränningens afskaffande, mildringarna i straff- och fängelseväsendet samt anläggningen af jernvägar för statens räkning, som utmärkte Oscar I:s styrelse, utgingo från denne konungs eget initiativ, någon gång, såsom man sagt, tvärt emot hans rådgifvares åsigter. För att kunna regera utan att styra behöfver en konung hos sina rådgifvare finna en sällsynt öfverensstämmelse i grundsatser. En sådan lycka var under en lång tid förbehållen konung Carl XV; under de två första tredjedelarne af hans regering kan man säga att han regerade utan att styra, och man skulle kanske utan fara att allt för mycket motsägas kunna tillägga, att han under det sista skiftet af sin lefnad, då krafterna voro brutna och hans förra ministère skingrad, hvarken styrde eller regerade utan lemnade båda delarne åt riksdagen.

Allenastyrandet under de två första konungarne af dynastien var kanske lika mycket ett verk af nödvändigheten, som det var ett verk af en lycklig tillfällighet att den tredje till en början kunde regera utan att behöfva styra. Det konstitutionella samhällsskicket är en frukt af vanor och seder vida mer än

af lagar, och vi behöfva icke gå många mil utom våra egna gränser för att finna, huru litet en plötslig skänk af frisinna lagar förmår att med ens framkalla frisinna tänkesätt. Men väl kunna lagar stå hindrande i vägen för uppkomsten af bättre seder, och just den tillväxt i konungamaktens styrka som blifvit ett naturligt behof i följd af representationens medvetande om sin maktförökning hämmas och tillbakahålles i en icke ringa mon af några stadganden i början af Regeringsformen, nemligen dem som angå statsrådets sammansättning.

Det dröjde icke länge sedan departementalstyrelsens inrättning 1840, innan man började inse att de nya departementscheferne voro öfverhopade af ett fackarbete som hindrade dem att tänka och verka i första rummet såsom statsmän. Två utvägar erbjödo sig att vinna någon lättnad i den börda som syntes vilja blifva departementscheferne för tung, den ena att föröka regeringens arbetskrafter, den andra att från dess omedelbara handläggning afskilja en del ärenden och hänvisa dem till behandling hos andra myndigheter. Den senare af dessa utvägar blef den som först försöktes, i det att k. m:t i proposition till rikets ständer 1844, angående tillökning i antalet af Högsta domstolens ledamöter, antydde att till denna myndighet kunde öfverlemnas någon del af de besvärsmål hvilka afgjordes af konungen i statsrådet. Då emellertid detta förslag icke vann riksdagens bifall, framlade presidenten von Hartmansdorff vid 1853—54 årens riksdag sin bekanta motion om inrättandet af en så kallad regeringsrätt för besvärsmälens afgörande, hvilket förslag blef i grundlagsenlig ordning hvilande till följande riksdag men då blott vann ett enda stånds bifall. Då ansåg k. m:t tiden vara inne att beträda den förra af de nyss nämnda vägarne och gjorde om hösten 1857 till rikets ständer framställning om inrättande så väl af ett nytt statsdepartement för allmänna arbeten och kommunikationsanstalter, hvilket skulle mottaga en del ärenden från de tyngst belastade departementen, som af en ny konsultativ statsrådsplats, på det att besvärsmålen skulle kunna afgöras i konseljen utan att någon annan departementschef än den hvarje ärende rörde skulle behöfva dervid vara närvarande. Äfven detta förslag föll, dock blott på ett enda stånds afslag, nemligen bondeståndets, hvars motvilja egentligen afsåg det föreslagna

konsultativa statsrådsambetet och den omständigheten att icke jordbruket särskildt nämdes såsom ingående i det nya ifrågasatta departementets verksamhet.

Vid 1868 års riksdag aflemnade regeringen två särskilda propositioner, hvari föreslogs dels inrättandet af ett nytt departement för näringar och allmänna arbeten, hvarigenom de åtta af statsrådets tio ledamöter skulle vara chefer för hvar sitt departement, och de konsultativa statsrådets antal skulle inskränkas till två, dels ett tillägg till § 7 Regeringsformen, med stadgande att »af sådana till konungen inkommande ärenden som icke äro i grundlag särskildt nämnda bland dem hvilka konungen eger afgöra, och som för öfrigt hvarken afse klagan öfver någon embetsmyndighets åtgärd eller eljest äro af den vigt att konungen vill om dem sjelf besluta, vare konungen obetaget att låta de mål han föreskrifver afgöras af vederbörande departementschef, hvilken äligger att öfver sålunda afgjorda mål till konungen i statsrådet afgifva berättelse.

Då en af de nu varande departementscheferne, som icke var ledamot af 1868 års konselj, funnit lämpligt att i ett yttrande till statsrådsprotokollet göra riksdagen förebräelser derför att den afslog de båda sistnämnda kungliga propositionerna, kan det vara lämpligt att erinra om den ringa vigt regeringen sjelf fäste vid dessa förslag, då dess ledamöter i båda kamrarne förklarade att de icke ville till dem yrka bifall. Frågan om det nya departementet, hvari »näringarna» denna gång fått ett särskildt rum, var tydligen föranledd af det bekymmerfulla läge hvari jordbruket just då befann sig; och rättigheten för departementscheferne att på egen hand afgöra vissa mål ansågs då ännu stå i strid med hela vårt regeringsätts anda, hvilken förmentes fordra att konungen skall handhafva hela riksstyrelsen, och att hvarje mål, äfven det obetydligaste och lumpnaste, skall kunna dragas under hans omedelbara afgörande.

Vid samma riksdag hade en enskild motionär, friherre von Schulzenheim, i Andra kammaren väckt förslag om inrättandet af ett särskildt departement »för jordbruket och kommunikationerna», hvarförutan han ville hafva rätt för konungen att bland konseljens samtliga ledamöter förordna en till »ordförande i statsrådet», under förutsättning nem-

ligen ått den högre värdighet som nu tillkommer cheferne för justitie- och utrikesdepartementen skulle för framtiden försvinna. Denna sistnämnda tanke, hvilken så vidt vi erinra oss då för första gången offentligen framställdes, väckte en liflig anklang hos somliga och ett häftigt motstånd hos andra. Konstitutionsutskottet, som icke ville öka departementens antal, emedan man ansåg att en bättre fördelning dem emellan af ärendena vore allt hvad som behöfdes, och som för detta ändamål ville ur § 6 R.-F. borttaga den der förekommande uppräknigen, hade upptagit frih. v. Schulzenheims förslag om afskaffandet af statsministersvärdigheten såsom ett ovillkorligt bihang till de båda främsta departementen, men då utskottet fann den föreslagna benämningen mindre lyckligt vald, efter som enligt våra grundlagar ingen annan än konungen är statsrådets ordförande, hade utskottet ått § 5 R.-F. gifvit den lydelse, att »Statsrådet skall bestå af tio ledamöter, bland hvilka konungen utvälje en Statsminister». Ändringen motiverades dermed att den högre värdighet som tillägges cheferne för justitie- och utrikesdepartementen endast har historisk grund. (Dessa värdigheter äro nemligen å ena sidan minnen af riksdrotsen, å den andra af rikskanslern samt i en senare tid kanslipresidenten.) »Men då», fortfar utskottet, »statsministersvärdigheten icke torde böra helt och hållet ur våra grundlagar borttagas, dels emedan det synes lämpligt att konungen kan med en sådan värdighet utmärka den bland sina rådgifvare som han anser bland dem böra intaga förnämsta platsen, dels emedan de unionella förhållandena till Norge torde förutsätta tillvaron af en svensk statsminister, så länge Norge enligt sin grundlag skall ega en embetsman med denna värdighet, har utskottet ansett att konungen borde kunna utse statsminister bland samtliga sina rådgifvare.» Att den då varande konseljen hyste sympatier för detta förslag har sedermera visat sig, men ingen af dess medlemmar kunde rimligen yrka bifall dertill, då de icke starkare höllo på sin egen proposition. Första kammaren godkände utskottets afstyrkande af de kungliga propositionerna men afslog dess eget förslag till grundlagsändringar; Andra kammaren deremot återförvisade utlåtandet för att omarbetas efter en under diskussionen framställd plan, hvilken dock, underligt nog, saknas i diskussionsprotokollet. Samtliga för-

slagen till grundlagsändringar voro följaktligen för den gången förfallna.

Vid 1872 års riksdag framlades i Andra kammaren af hr R. Carlén ett omfattande förslag till ny organisation af statsrådet, enligt hvilket konseljen skulle sönderfalla i två delar, den ena företrädesvis politisk, den andra ett slags administrativ domstol, som äfven skulle hafva till åliggande att utarbete ekonomiska författningar. Denna framställning vann intet understöd, och vi kunna således förbigå den. Men motionären hade tillika föreslagit att konungen, som skulle ega bestämma statsdepartementens antal och verkningskrets, bland ministerkonseljens ledamöter skulle nämna departementschefer och en *statsminister*, hvilken senare jemväl borde fungera såsom konseljpresident, och i Första kammaren väcktes af hr von Ehrenheim, hvilken innehaft en konsultativ statsrådsplats i den förra konseljen, en likartad motion, som i hufvudsaken åsyftade att, med upphäfvande af det grundlagsrum hvarigenom högsta värdigheten inom statsrådet tillkommer justitiedepartementet och statsministern för utrikesärendena, konungen skulle ega att bland statsrådets ledamöter utvälja en statsminister. Vid remissen af denna motion hade friherre De Geer ett yttrande till fördel för motionen, som väckte en betydande uppmärksamhet. Det gifves institutioner, sade talaren, som så ovillkorligen påkallas af tidsförhållandena, att de uppväxa af sig sjelfva, äfven om de sakna stöd af uttrycklig lag. En sådan inrättning är hos oss *statsrådsberedningen*, och en annan synes vara hvad man i andra länder kallar en *konseljpresident*. Vår grundlag känner ingendera, och så vidt en konseljpresidents ändamål skulle vara att bidraga till vinnande af systematisk enhet inom konseljen, kan man säga att grundlagen motarbetar detta syftemål, då den medgifver statsrådet reservationsrätt och ej ålägger dess ledamöter ansvarighet för sådana regeringsåtgärder som de afstyrkt, blott de ej strida emot Regeringsformen. Men med de konstitutionella begreppens utveckling finner man sig icke länge tillfredsställd med att de viktigaste regeringsbeslut kunna utgå utan att någon för dem bär ansvaret, ty konungen är alltid oansvarig, och hans rådgifvare kunna befria sig derifrån med en enkel reservation. Det politiska ansvaret vill man dock icke efterskänka, och detta är i alla fall under vanliga omständigheter det enda som kommer i

fråga. »Men i samma mon som gemensam ansvarighet för regeringens förande utkräves af statsrådet, uppstår också nödvändigheten att inom det samma uppnå en så fullständig enighet som möjligt, och detta framkallar i sin ordning behovet af en konseljpresident, som äfven utom statsrådet kan, då så är af nöden, representera det såsom en enhet. Man har derföre också redan här börjat att i viss mon taga justitiestatsministern för hufvudet i detta afseende, och om den konstitutionella utvecklingen fortgår vidare i samma riktning, så skall man tvifvels utan komma att göra det allt mer och mer fullständigt. Men om således grundlagen, äfven med sin nu varande ordalydelse, icke hindrar sjelfva saken, synes det vara angeläget att undanrödja de hinder som i grundlagen förefinnas emot att saken må kunna på ett fritt och naturligt sätt utveckla sig, så att den bäst motsvarar sitt ändamål, äfven om man i öfrigt icke vill mera än hittills påskynda dess fullständiga sättande i verket.» Talaren ansåg förslaget innebära all önskvärd varsamhet och lemna konungen fria händer att af institutionen göra så mycket eller så litet bruk han finner lämpligt. »Vill konungen icke gifva den någon politisk betydelse, så kan han låta statsministervärdigheten såsom hittills åtfölja något visst departement, eller tillfalla den äldste inom rådet, eller till och med dertill utnämna den politiskt obetydligaste. Finns deremot att det är behöfligt för konseljens styrka, och att dennas styrka ökar hans egen, såsom den efter min tanke gör, så har han fria händer att välja den som anses med mesta framgång kunna fullgöra en konseljpresidents alla funktioner. För närvarande kan svårigen någon annan dertill användas än justitiestatsministern, och det är icke säkert, att det *alltid* skall finnas tillgång på någon som på samma gång är den lämpligaste konseljpresident och den lämpligaste chef för justitiedepartementet.» Med detta instämmande i motionen trodde likväl talaren att chefen för utrikesdepartementet, som är en verklig minister och intager en från sin kolleger i flere afseenden skiljaktig ställning, borde, äfven om statsministervärdigheten frånges honom, fortfarande benämnas »minister för utrikesärendena».

Med iakttagande af denna rättelse föreslog också konstitutionsutskottet utan någon reservation en sådan ändring i § 5 R. F. och

alla öfriga grundlagsrum der de nu varande statsministrarne omtalas, att statsrådet skulle såsom hittills bestå af tio ledamöter, *bland hvilka konungen utnämne en statsminister*; de i § 6 R. F. uppräknade statsdepartementen voro bibehållna i sin nu varande lydelse, endast med den skilnaden att i första rummet nämdes *ministern* för utrikes ärendena såsom chef för utrikesdepartementet, samt i andra rummet *en chef* för justitiedepartementet. Denna förändring motiverades dermed att skälen för bibehållandet af justitiestatsministerns högre värdighet försvunnit, då han upphörde att tillika vara ledamot af Högsta domstolen, och att en särskild anledning uppkommit som gör upphörandet af denna undantagsställning önskvärd. »Det har nemligen, utan att derom finnes något i grundlagen stadgad, visat sig vara af sakens natur påkalladt, att bland statsrådets ledamöter alltid funnits någon med en ställning till sina embetsbröder, att konungen företrädesvis valt att meddela sig med honom, då han funnit nödigt att i något ärende af större politisk vikt, innan det samma till afgörande företagits, på förhand inhämta statsrådets mening, och till hvilken riksdagens kamrar kunnat vända sig, då det gällt att i någon maktpåliggande och regeringens ställning i det hela berörande fråga erfara dess tankar. Detta behof har redan framträdtt med den bestämdhet att det icke kan afvisas.» Det syntes derföre angeläget att undanrödja det grundlagsenliga hinder som ligger i justitiestatsministerns högre värdighet, i följd hvaraf han ansetts sjelfskrifven att intaga en sådan framstående politisk ställning, och konungen nödgades att vid val af chef för detta departement fästa hufvudsakligt afseende vid de politiska egenskaperna, medan han å andra sidan i valet af statsminister inskränktes till sådana som egde skicklighet att förestå justitiedepartementet. Denna sida af saken utvecklades med mycken styrka af flere bland dem som till förene innehaft statsrådsembeten, och i synnerhet i Andra kammaren af friherre Gripenstedt, som lade stark tonvikt på behovet af en ledare och medlare departementscheferne emellan, liksom på nödvändigheten af en sammanhållning inom statsrådet i dess förhållande till konungen. Deremot bekämpades förslaget ifrigt af då varande justitiestatsministern, och hr Adlercreutz befarade att, om något af statsrådsembetena skulle, såsom han uttryckte sig, ytterligare framskjutas, »anmärkingar och klander af de missnöjde

— ett parti som alltid finnes — komme att koncentrera sig på den främste mannen i statsrådet, hvaraf sannolikt skulle föranledas en ökad svårighet att för platsen vinna personer som man kunde anse dertill mest lämplige». Denna invändning fann emellertid så litet afseende, att båda kamrarna antogo förslaget att hvila till vidare grundlagsenlig behandling, Första kammaren dock med endast sju rösters öfvervigt, men Andra kammaren utan votering. Vid den näst följande riksdagen afslogs det hvilande förslaget af Första kammaren med endast tre rösters öfvervigt, men antogs i Andra kammaren med den betydande majoriteten af 118 röster mot 61. Förslaget hade således äfven denna gång förfallit.

Vid detta års riksdag förnyade friherre v. Schulzenheim sin motion om inrättande af ett nytt departement för jordbruket och kommunikationerna och om konungens befogenhet att, sedan statsministersvärdigheterna försvunnit, bland samtliga statsrådets tio ledamöter förordna en till »ordförande i statsrådet», och konstitutionsutskottet tillstyrkte med anledning af motionens förra del å nyo inrättandet af ett departement för näringar och allmänna arbeten, dock under förutsättning af de båda landt- och sjöförvarsdepartementens sammanslagning till ett enda krigsdepartement, samt med afseende på motionens senare del samma förändring i § 5 R. F. som vid 1872 års riksdag blifvit antagen att hvila till vidare grundlagsenlig behandling, nemligen att konungen skulle bland statsrådets tio ledamöter utvälja en statsminister. Betänkandet godkändes i båda punkterna af Andra kammaren, dock endast med 58 röster mot 44, och afslogs i Första kammaren, hvad andra punkten beträffar enhälligt, sedan kammaren på grund af hr v. Ehrenheims reservation beslutit att såsom hvilande antaga förslaget om ett statsdepartement för näringar och allmänna arbeten, men utan sammanslagning af de båda försvarsdepartementen. Reservanten hade denna gång icke deltagit i beslutet att tillstyrka införandet af ett statsministersembete, emedan han icke ansåg »den närvarande tidpunkten lämplig för denna frågas återupptagande», en åsigt som äfven uttrycktes i andra reservationer; blott en enda af Första kammarens ledamöter i utskottet hade underlåtit att mot detta tillstyrkande anföra reservation.

Öfverskåda vi nu i deras sammanhang de under den nya riksdagsordningen väckta förslagen om ändringar i statsrådets samman-

sättning och befogenheter, så finna vi att det egentligen är tre hufvudpunkter i hvilka man funnit de närvarande föreskrifterna otillfredsställande. Den första angår behovet af ett nytt statsdepartement, det må nu hafva att syssla med »jordbruket och kommunikationerna», eller med »näringar och allmänna arbeten». Vår åsigt om saken hafva vi redan förut haft tillfälle att uttala. Egentliga jordbruksärenden som nu föredragas i civildepartementet äro så få och obetydliga att de knapt förtjena nämnas, och att neddraga statens kanaler och jernvägar till ett bihang åt jordbruket innebure en oförlätlig glömska af en annan näring, bergshandteringen, hvars behof af billiga och bekväma kommunikationsleder äro ojemförligt större än åkerbrukets. Antagligare låter då den af k. m:t föreslagna och af konstitutionsutskottet tillstyrkta rubriken »näringar och allmänna arbeten». Men äfven mot den kunna göras viktiga invändningar. Först och främst synes det oss vara en motsägelse att inrätta ett statsdepartement för den enskilda näringsdriften, som af det allmänna i första rummet kräver frihet från styrelsens inblandning, och vidare torde, då statens jernvägsanläggningar snart nog böra vara afslutade, de viktigaste allmänna arbetena hädanefter falla inom försvarsdepartementen. Ännu tyngre väger det skälet, som af 1868 års konstitutionsutskott och vid flere andra tillfällen blifvit anfördt, att då vissa af departementscheferne bevisligen hafva rätt litet att göra, kan de mera betungades öfverlastning lätt hjälpas genom en annan fördelning af göromålen, hvilken konungen enligt § 6 R. F. redan nu är berättigad att anordna. Särdeles otjenligt synes äfven vara att minska de konsultativa statsrådets antal, då § 8 R. F. visar en utväg för afgörande af mindre viktiga ärenden, utan att någon annan departementschef än den saken vederbör behöfver vara i statsrådet närvarande. Med kamrarnes närvarande sammansättning är det icke heller troligt att man skall blifva ense om inrättningen af ett nytt departement, då Andra kammaren såsom vilkor derfor uppställt de båda försvarsdepartementens sammanslagning, och Första kammaren med betydlig röstöfvervigt förkastat detta vilkor.

Den andra punkten är rättigheten för konungen att åt departementscheferne öfverlemnna afgörandet af mindre viktiga ärenden. Förslagets motståndare mena att detta skulle vara ett brott mot den häfdvunna grundsatsen

i vår styrelse, att hvarje den ringaste medborgare skall kunna draga sina angelägenheter under konungens omedelbara pröfning, samt leda till den nu så hatade och fruktade ministerstyrelsen. Men hafva vi då icke redan en ministerstyrelse i dess minst nyttiga form? Vi våga påstå det. Ingen tror vidare på den om man så vill poetiska fiktionen, att konungen i egen person pröfvar alla de 11—12,000 mål som årligen passera statsrådet, oftast så obetydliga att en departementschef på en enda förmiddag kan föredraga nära hundra, någon gång i mer än ett afseende så simpla att de icke borde komma till kungliga öron. Hvad som gör ministerstyrelsen hos oss mer fränstötande än annorstädes är de nu varande departementschefernas kända obenägenhet mot kamraternas inblandning i deras angelägenheter, som utesluter nästan all kollegial öfverläggning utöfver den i statsrådsberedningen och ger befogenhet åt det ofta upprepade yttrandet att Sveriges rike för närvarande styres af sju småkonungar och tre adjunkter. När den tid kommer — och den kan icke länge uteblifva — då statsrådets ledamöter mer intressera sig för kronans anseende än för sin egen maktfullkomlighet, skall denna fråga nog blifva å nyo upptagen och, om den skötes med tillbörlig kraft, vinna representationens bifall.

Den tredje och vigtigaste punkten gäller behovet af större enhet i konseljen i förhållande till så väl riksdagen som konungen. Man har sett huru justitiestatsministern, emot eller åtminstone utom grundlagens mening, efter hand blifvit ansedd som ett slags premierminister och, såsom en betydande f. d. innehafvare af embetet uttryckte sig, »tagen för hufvudet», på ett sätt som snart nog torde göra det omöjligt för konungen att till denna förrättning finna på en gång lämpliga och villiga personer. Den trängande nödvändigheten att snart finna ett tjenligt organ för meddelanden mellan konungen och riksdagen har varit på det mest öfvertygande sätt framställt af fem eller sex bland de mest framstående män som under det sista tjugotalet af år tillhört konungens råd, och sjelfva den meningsskiljaktighet som rådde mellan dem och den främste mannen i hvad som blifvit kalladt »ministären Adlercreutz» visar mer än något annat, huru oundgängligt det är för konungamaktens egen lyftning och styrka att finna ett medel till konseljens sammanhållighet nåt och styrka utåt. Det duger icke att

hvar och en af dess medlemmar på egen hand värfvar sitt lilla anhang i den ena eller andra vrån af riksdagshuset; dessa anhängare förblifva trogne just så länge som de för sina egna syften finna det tjenligt, och det höjer icke regeringens anseende att se, med hvilken ifver högt betrodde män efterfika ett ögonblicks popularitet, genom att sänka sig till ofullständigt uppfostrade representanters synpunkt, i stället för att söka lyfta dem till sin egen högre och vidsträcktare.

Vi tala icke här om den svaghet som ligger i bristen på starka gemensamma öfvertygelser inom rådgifvarepersonalen, och som oakadt all enskild både heder och embetsmannaduglighet gjort den nu varande regeringen svagare än den på länge varit; det torde snart blifva tillfälle för oss att till särskild behandling upptaga detta föga hugnerika ämne. Vi torde emellertid, efter hvad vi ofvan sett, vara berättigade till det påståendet, att ingen af de under de åtta sista åren ifrågasatta grundlagsförändringarna varit lifligare diskuterad och i grundsatsen vunnit ett mera allmänt bifall i båda kamrarna än frågan om en konseljpresident eller premierminister, hvilken kunde på ett lämpligare sätt beklädas med de befogenheter som blifvit justitiestatsministern af en växande nödvändighet påtvungna. Vi hafva sett att Första kammaren en gång gjort ett sådant förslag hvilande och derefter förkastat det med endast tre röster, under det att Andra kammaren två gånger definitivt godkänt det, den ena gången med en högst betydande pluralitet. Svårigheten är blott att finna den rätta formen eller det rätta ordet. Termen »konseljpresident» synes oss i flere afseenden otjenlig, då vi hvarken hafva ett kabinett i europeisk mening, der ministrarne besluta i regeringsärenden utan att regenten är närvarande, eller något rum för en ständig president eller förman i ett råd der konungen sjelf enligt både grundlag och häfd är den ordförande. Namnet *statsminister*, under förutsättning att de båda främsta departementschefernas särskilda högre värdighet försvunne, är utan tvifvel mera tillfredsställande för örat, och sjelfva den obestämdhet hvori denna höga embetsmans funktioner blifvit lemnade kunde hafva sin nytta deri att den lemnade konungen frihet att af institutionen göra så mycket eller litet som han för tiden funne ändamålsenligt. Men det fins också betänkligheter, som icke låta sig förbises. Redan för en så obetydlig sak som ut-

bytandet af termen »justitiestatsminister» mot »chef för justitiedepartementet» fordras att omredigera icke mindre än 26 paragrafer eller moment i tre särskilda grundlagar, och ännu värre är att båda de nu varande statsministersembetena intaga ganska framstående platser i Riksakten.

Väl invändes att behöfliga ändringar i unionsurkunden lätt kunna införas efteråt, för att icke tala derom att sådana kunna helt och hållet undvikas, då man ännu i Riksakten läser om Rikets ständer, Landtmarskalken och Ståndens Talmän. Men det betyder för normännen icke helt och hållet det samma, om en särskildt utsedd statsminister, som i verkligheten vore en konseljpresident, vexelvis förer ordet i en interimregering, eller om detta ordförandeskap utöfvas af justitiestatsministern på grund af hans departementala åliggande, och det torde smaka mängen svensk mindre väl, om den svenska utrikesministern, hvilken enligt § 7 Riksakten i ett särskildt fall intager samma ställning som den norska statsministern, skulle hafva en lägre värdighet än denne. Icke heller finna vi behöfligt att granskningen af riksdagsmännens fullmakter verkställas af statsministern; den tillhör genom sjelfva sin natur justitieärendena, och den är icke tillräckligt vigtig för att utgöra den enda grundlagsenligt bestämda funktion som skulle tillhöra en man hvars ställning blefve så betydligt höjd öfver statsrådets öfriga medlemmar.

Men till alla dessa hvar för sig icke små betänkligheter mot inrättandet af ett enstaka statsministerembete har under detta års lopp kommit ännu en ny, nemligen den att Norge nu mera har två statsministrar, och det icke kan vara lämpligt att det större riket har ett mindre antal dignitärer af denna värdighet. Vi bry oss så litet som någon om rangsaker, men det fins sådant som icke går an i förhållandet mellan stater, och det torde icke behöfvas någon vidare utveckling af detta ämne. En annan utväg torde följaktligen böra försökas än införandet af en ensam statsminister, men hvilken? Vore icke en exceptionell ställning i grundlagen förbehållen chefen för justitiedepartementet, skulle det vara lätt för konungen att, oberoende af alla grundlagsföreskrifter, med sitt högsta förtroende utmärka den af sina rådgifvare han dertill funne värdigast. Föregående konseljer hafva i dagligt tal mer än en gång fått namn efter den inflytelsesrikaste ledamoten, äfven när denne

icke innehafvt justitieportföljen, men det fan ej då årliga riksdagar, eller öfver hufvud samma behof som nu att genom ett särskildt slags öfverhufvud gifva konseljen enhet och styrka. Redan förhållandet till Norge gör önskvärdt att bibehålla de båda nu varande statsministersvärdigheterna, och man besparar sig dermed, såsom vi redan sett, ett ändlöst trassel af i sig sjelfva obetydliga redaktionsförändringar i grundlagarne. Den tanken ligger då nära till hands, att konungen kunde utnämna ännu en eller flere statsministrar, för att hafva dem till språkrör hos riksdagen, och en sådan idé uttalades också under öfverläggningarna om denna fråga i Första kammaren af en f. d. konseljledamot. En annan tanke framställdes vid samma tillfälle af en man som väl icke innehafvt någon officiell ställning, men som derför icke har mindre klart omdöme eller särdeles ringare politisk erfarenhet. Han fordrade ovilkorligt samma värdighet för alla statsrådets ledamöter, och så länge grundlagen förbjuder det samlade statsrådet att utan konungen afgöra regeringsärenden, i hvilket fall en särskild kabinettschef eller premierminister vore på sitt ställe, synes denna fordran icke sakna befogethet. Knutens lösning vore då jemförelsevis lätt, genom att göra samtliga statsråden till statsministrar, med och utan portföljer. Vi hafva förut uttalat våra tankar om den ringa vädan af en ökad ministerstyrelse. Chefen för utrikesdepartementet handlar redan nu såsom verklig minister, och detta vigtiga faktum har äfven blifvit offentligen erkändt. Men utom honom är det två andra departementschefer hvilka stundom intaga en rent ministeriell ställning, nemligen i kommandomål cheferne för de båda försvarsdepartementen. Det allmänna medvetandet synes också mer och mer försona sig med ministernamnet, och om vi ej för mycket missminna oss, hafva vi hört till och med statsråd i riksdagens kamrar tala om krigs-, sjö-, civil- eller finansministern. Den högre rangen kan väcka betänkligheter hos ett enkelt och flärdfritt folk, som det svenska är eller borde vara, men man har sett att excellenstiteln — i fall den eljest är ounbärlig för statsministrar — icke gjort någon revolution i de borgerliga danskarnes föreställningar, och hvem som helst som besökt det södra Europas länder torde hafva för några små silfverslantar någon gång i sitt lif kommit i åtnjutande af samma upphöjda benämning, hvilket bör vara mycket

lugnande för den mensklige räddhågan. För öfrigt upphör ju nu mera värdigheten med utträdet ur statsrådet, och ingen behöver derföre frukta att i framtiden få se en hop af excellenser öfversvämma vårt sällskapslif eller våra offentliga platser, till men för den demokratiska jemlikheten.

Medlen äro oss likgiltiga. Vi hafva blott förslagsvis nämt en af de utvägar vi sett

ifrågasatta att komma ifrån ett tillstånd som höga auktoriteter offentligen förklarar outhärdligt. Målet skall nog uppnås, endast att man blir genomträngd af en lefvande öfvertygelse om dess vigt, men dertill torde fordras ännu smärtsammare erfarenheter än dem som hittills blifvit förvärfvade. Olyckan är en god läromästare, för inhemtandet af vissa kunskaper kanske den enda dugliga.

Nya bidrag till Jesuiterordens historia.

Den kyrkliga striden i Tyskland har framkallat en hel ny litteratur öfver jesuitväsendet; hvarje skriftställare försöker att i det beryktade samfundets häfder finna någon bättre förklaring än förut, en förklaring öfver möjligheten af en sådan makt öfver tänkesätt och samveten som det ultramontana partiet utöfvar öfver en så stor del af vår tids människor. Bland denna massa af ströskrifter, hvilka från den protestantiska sidan rätt ofta äro blotta libeller, utmärker sig ett i slutet af förlidet år i Berlin utkommet arbete af dr J. Huber, kalladt »Der Jesuiter-Orden», för allvarlig forskning och fullständig sakkämedom. Det är knappast möjligt för en protestantiska skriftställare att fullt sätta sig in i ultramontanismens tankegång, och sällan torde också dessa hafva tillgång till de viktigaste källorna för jesuiterordens historia. Dr Huber är katolik; ehuru hans studier och tanke-riktning stämt honom fiendligt mot den romerska kurian, ser han sakerna från en annan synpunkt än den luterska teologen, och det är derför af stort intresse hvad han har att säga oss om en inrättning som står i den skarpaste motsats till hela den moderna tidens andliga medvetande. Huber är ännu en helt ung man; han var ännu icke fulla 30 år då han i egenskap af filosofie professor i München år 1859 utgaf ett arbete öfver kyrkofädernas filosofi, som följande året fick den utmärkelsen att upptagas i Index, och han har sedan dess gjort sig känd genom flere skrifter mot det vatikanska conciliet och den påfliga ofelbarhetsförklaringen. På en noggrann bekantskap med jesuitersamfundets egna lagar, statut och lagtolkningar beror möjligheten att afgöra, med hvad rätt dess medlemmar i det tyska riket behandlas såsom laglöse och beröfvas den gästfrihet som i civiliserade stater endast vägras uppenbara

brottslingar. Det är af detta skäl som vi ur Hubers ofvannämnda bok skola söka att samla några af de ledande dragen från äldre tider, särdeles sådana som varit föremål för kontrovers; dagens händelser ligga helt och hållet utom gränsen för vår nuvarande uppsats.

I det namn Loyola gaf sin stiftelse ligger redan uttaladt hvad han ville att den skulle blifva. Han hade icke för afsigt att åstadkomma någon ny munkorden, och jesuitfäderna hafva städse lagt vikt derpå att de icke äro medlemmar af någon klosterlig orden, hvartill de äfven äro fullt berättigade, då de äro fritagne från all den observans i drägt och ritual som alla de klosterliga samfunden äro strängt underkastade. *Est quorundam militum societas* — det är ett samfund af några soldater — är den definition den store jesuitdoktor Suarez gaf på den förening han tillhörde, och ordens officiella historieskrifvare Orlandino säger uttryckligt att ordet »societas» valdes såsom närmast motsvarade det spanska *compania*, det tekniska uttrycket för krigare som fäktade under en befälhafvares omedelbara ledning. Loyola's afsigt var att upprätta en strängt disciplinerad och i hvarje ögonblick rörlig armé, som under ledning af sin högsta osynliga chef skulle stå beredd att kämpa för hans ståthållarskap på jorden mot de fiender hvilka vid reformationsseklets början uppreste sig mot påfve-makten. Denna här skulle en gång växa ut och omfatta hela den stridande kyrkan på jorden; den var ämnad, icke att blifva ett nytt organ för den katolska kyrkan bland de många hon hade förut, utan att blifva den katolska kyrkan sjelf, hvarken mer eller mindre, en afsigt som efter 330 år verkligen synes vara uppnådd, ty efter 1870 kan man säga att det utom jesuitismen icke existerar

någon katolsk kyrka. Det anspråk som låg i den valda benämningen, och som syftade derhän att hela kristendomen skulle i den nya anstalten finna sitt fullständiga uttryck, uppväckte ett starkt motstånd, i synnerhet hos det franska presterskapet, som då ännu lifvades af gallikanska grundsatser. Sorbonne protesterade mot den antagna benämningen, och vid kyrkomötet i Poissy fordrade erkebiskopen Du Bellay på hela det församlade presterskapets vägnar, att tillträde till Frankrike skulle beviljas den nya orden endast med det vilkor att det anstötliga namnet ändrades. Men Paul III var af annan tanke; redan vid första blicken på Loyola's utkast såg han hvilken bundsförvandt påfvedömet hade att vänta i den nya inrättningen, och hans bekanta utrop *hic est digitus Dei* — detta är Guds finger — är betecknande för hans riktiga uppfattning. Under häftigt motstånd af de gamla vördnadsvärda kyrkomännen växte jesuiterorden i makt och inflytande under en lång följd af påfvars omsorgsfulla skydd.

Vi kunna endast i förbigående häntyda på det intressanta kapitel hos Huber hvori han med stor omständlighet efter källorna redogör för ordens mångfaldiga och invecklade lagstiftning, med dess ofantliga mekanik af bud och förbud och kontroller på kontroller. Alla dessa regulationer, statuter, konstitutioner, fakulteter, erinringar, eller hvad namn de för öfrigt må hafva, bilda till samman ett system af underbar böjlighet: endast det yttersta målet är bestämdt med jernhård fasthet, medan samfundet i valet af vägar, medel och personer kan med otrolig smidighet böja sig efter tidsomständigheterna. I alla ordens urkunder förklaras med imponerande högtidlighet, att hufvudföremålet för dess arbete är Guds större ära: alla dess krafter och tankar skola riktas *in majorem Dei gloriam*. I en märklig epistel till fäderna i Portugal, som finnes i hvarje upplaga af Institutionerna, säger St. Ignatius: »Andra religiösa föreningar må öfverträffa oss i fastor, böner och andra stränga observanser; våra bröder höfves att utmärka sig genom sann och ovilkorlig lydnad samt försakelse af all enskild vilja och omdöme.» I Konstitutionerna åter heter det: »Må alla vara öfvertygade att de som lefva under lydnamens lag äro skyldige att låta sätta sig i rörelse och ledas af den gudomliga försynen medelst deras öfverordnade, alldeles såsom liflösa kroppar — *perinde ac cadaver*.» Den

nya stridsmakten var ämnad att blifva ett blindt verktyg i den allsmäktige påfvens händer, en trogen livvakt åt honom, så länge han förblef ordens grundsatser trogen, men de omständligaste förskrifter, eller så kallade fakulteter, voro hos samfundet nedlagda för den händelse att någon påfve skulle blifva dessa grundsatser otrogen. Man finner nemligen att på samma gång ordensgeneralen står såsom en simpel adjutant vid påfvens sida, från hvilken han härleder hela sitt uppdrag, är han likväl beklädd med vissa fakulteter, i kraft af hvilka han under vissa omständigheter kan betrakta sig såsom innehafvare af en fullmakt hvilken gör orden oberoende af en reformerande påfves myndighet. Men icke nog dermed: samma misstänksamma försigtighet är nedlagd i vissa föreskrifter, som åsyfta att upprätthålla samfundets grundsatser mot en general som möjligen kunde vara smittad med nya idéer. Ehuru beklädd med absolut myndighet i allt som rör förvaltningen, står generalen under beständig uppsigt och kan under vissa omständigheter förverka sin värdighet. Systemet innehåller, såsom det blifvit sagt, i den finaste blandning beståndsdelar af despotism, monarki, oligarki och demokrati. Ingen är så lågt ställd och så bunden af ovilkorliga lydnadspligter att han icke kan hoppas med tiden få utöfva ett väsentligt inflytande på ordens angelägenheter, i fall han visar sig skicklig att främja dess ändamål, och ingen står så högt att han kan rubba en bokstaf af dess inrättningar.

Det skulle behövas en hel bok att redogöra för alla de klasser och underklasser i hvilka orden är indelad, och det skulle upptaga mer än det utrymme öfver hvilket vi kunna förfoga att endast uppräknas deras namn. För vårt ändamål är det nog att här erinra om de tre stora hufvudafdelningar i hvilka ordens medlemmar sönderfalla. Först träffa vi noviserne, som omfatta en oändlighet af olika grader, af hvilka somliga hafva högst viktiga uppdrag, men hvilka hafva det gemensamt att de icke äro bundne af några högtidligt aflagda löften. Derefter komma de egentliga fäderna, som aflagt de tre vanliga löfena om kyskhet, fattigdom och ovilkorlig lydnad mot sina förmän. Slutligen kommer den högsta klassen, de utvalda fäderna, hvilka jemte ett högtidligt upprepande af de föregående löfena hafva att aflägga ännu ett fjerde, okänt för hvarje annan orden, nemligen oinskränkt lydnad för påfven,

hvars befallningar, hvilka de än må vara, medlemmarne af denna klass svära att blindt underkasta sig. Statuten förbjuda att upptaga någon till novis under fjorton års ålder. Under pröfningstiden, som sträcker sig öfver många år, är novisen underkastad den strängaste uppsigt; det förutsattes att han inför Gud och sitt samvete iklädt sig de tre förpligtelser hvilka det, om han i allt förhållit sig till sina förmäns belåtenhet, tillåtes honom att vid inträdet i fädernas klass högtidligt aflägga, men detta rättsförhållande är ett ensidigt, och generalen kan efter sitt behag afskeda honom, utan att han har minsta delaktighet i samfundets rättigheter; från den dag han trädt öfver ordens tröskel är han dess slaf och ingen ting vidare. Den som fått högtidligt aflägga de tre löfena har så till vida en bättre ställning, att han icke kan utdrivas ur orden på generalens blotta nyck, utan att dertill fordras samtycke af ordens förmämsta officerare. I den högsta klassen inträder ingen före fyllda 45 års ålder och utan att hafva aflagt de strängaste prof: man har beräknat att endast två procent eller hvar femtionde medlem hinner denna värdighet.

Generalkongregationen, som omfattar de utvalda fäderna, är formen för ordens kollektiva arbete, men det gifves ännu en högre klass, provincialeerne, i hvars händer den högsta förvaltningen ligger. Alla befordringar underställas generalen, blott med ett undantag: sex embetsmän hafva sitt uppdrag direkt af kongregationen, och dessa utses till att öfvervaka generalen. De bestå af fyra representanter för de så kallade nationerna, en »admonitor», som genom en särskild ed förbinder sig att aldrig ett ögonblick släppa generalen ur sigte, och en biktfader, som skall på vissa föreskrifna tider skrifa honom och mottaga hans bekännelse. Generalen är genom en sträng ed förbunden att aldrig bosätta sig annorstädes än i Rom, och att icke för en enda natt aflägsna sig från sitt eget hus, utom i sällskap med en fader assistent. Han har icke rätt att afsäga sig sin myndighet, hvilken han är förpligtad att utöfva i enlighet med ordensstatuten, och han får utan ordens tillåtelse icke mottaga någon annan befordran eller värdighet. Under vissa uppgifna förutsättningar har orden till och med i sin makt att genom särskildt dertill bestämda organ afsätta en general, och en gång gjordes verkligen ett allvarsamt försök att bringa denna makt i utöfning mot en

general som gifvit anstöt åt inflytelserika medlemmar af orden. Den bästa säkerheten mot en generals förräderi ligger dock i den ytterliga försigtighet med hvilken alla befordringar ske, och den omsorgsfulla pröfning som hvarje jesuit måste undergå, innan han stiger från en lägre grad till en högre.

Det fins i de så kallade regulationerna ingen enda punkt af betydighet från hvilken icke generalen i följd af privilegier, fakulteter och förklarande beslut har makt att bevilja befrielse. Den första omständighet som faller i ögonen är den ovanliga edsformeln: jesuitfadern aflägger sina högtidliga löften »till Gud allsmäktig i åsyn af Jungfrunmodren, och till samfundets general, som är i Guds stad och ställe». Det är särdeles betecknande att i förening med den särskilda åkallelsen af den heliga jungfrun icke förekommer ett enda ord om Kristus eller treenigheten. I konstitutionerna förklaras högtidligt att ingen får inträda i orden som någon gång gjort sig skyldig till en förbrytelse eller ådragit sig allvarsam misstanke — imputation — för en sådan; men då man läser mindre viktiga delar af institutionerna, upptäcker man att det är generalen ensam som afgör hvad som menas eller icke menas med en allvarsam imputation. Men detta är icke allt, ty en fakultet ger generalen rätt att i samfundet upptaga till och med en för brott straffad person, om han eger sådana egenskaper af hvilka samfundet kan draga väsentlig nytta. Om å andra sidan en medlem önskar lemna orden, kan generalen mot hans vilja kvarhålla honom, om han anses vara nyttig, men fakulteterna lemna honom makt att om så fordras bevilja en sådan person alla möjliga dispenser, utom från hans åliggande af ovilkorlig lydnad. Redan vid ett tidigt skede i ordens historia väckte det uppmärksamhet, att befordringarna skedde mindre med afseende på gudsfruktan och renlefnad än på personliga fallenheter, af hvilka orden kunde draga någon fördel, och Frans Borgia uttalade såsom general i en encyclica sitt bekymmer öfver ordens sedliga förfall. En så skarp förebräelse kunde icke undgå att reta fäderna, och de togo sin tillflykt till en utväg som sedan ofta blifvit begagnad, nämligen att förfalska skrivelsens text; i upplagan af 1611 finnes den rätta texten, men i de tre följande är den väsentligen förändrad. Äfven Carlo Borromeo uttalade farhågor af samma slag. Det skulle vara eget

nog att se en förteckning på dem som under en eller annan förevändning blifvit afvisade från orden: man skulle bland dem finna många bland katolicismens yppersta namn; af de nu lefvande som blifvit vägda och befunna för lätta behöfva vi endast nämna Ventura, Theimer och Passaglia.

Till ordens ursprungliga konstitutioner hörde att de högtidliga löfena endast fingo afläggas i Rom, men redan tio år efter ordens stiftelse hade denna föreskrift blifvit frångången, sedan Paul III kort förut förlämnat orden rätt att på egen hand förändra sina regler och lagar, *allt efter som tid och ort kunde göra lämpligt*, och denna oerhörda rätt bekräftades af följande påfvar, så att Pius V i sin hänförelse för dessa nya trons soldater förklarade för oåterkalleliga, äfven genom sjelfva påfve makten, alla redan beviljade privilegier, och alla som i framtiden kunde komma att beviljas. Men icke nog härmed: det fins en annan rätt, långt vidsträcktare än den skrifna arkundens, som innefattas under den sväfvande benämningen *oracula viva vocis*, muntliga förtroenden af en påfve, som utan att efterlemna ett enda skriftligt spår, åtminstone utom ordens allra trängsta och heligaste krets, fortplantat sig genom traditionen, men icke dess mindre enligt statutens egen lydelse äro lika verksamma som någon bulla eller encyclica. I ett compendium af ordensprivilegier, tryckt i Prag 1703 på jesuitkollegiets eget tryckeri, förklaras uttryckligt, att för samvetet bindande lagar äro icke blott de som innehållas i denna samling, utan äfven sådana som »hemlighållas eller icke uppenbaras»; det erkännes att vissa af ordens privilegier hvilat på hemliga tillsägelser af Pius V.

Ingen punkt i jesuiternas författning är mera omtvistad än den huru vida orden har hemliga medlemmar, s. k. krypto-jesuit, hvilka utan synliga tecken vandra omkring i världen och i de olika lefnadslägen hvori de befinna sig befördra ordens afsigter. Dr Huber har icke kunnat slita tvisten, fastän han för sin del tycks vara öfvertygad om befintligheten af sådana hemliga medlemmar, i trots af de jesuitiska skriftställarnes uttryckliga förklaring om motsatsen. Det fins emellertid i en till konstitutionerna fogad så kallad *glossa* en definition af ordens omfång, hvori den säges omfattas icke blott professorer och noviser utan äfven alla dem som, med inre föresats att slutligen tillhöra samfundet, vare sig såsom

levande eller döde, äro för en tid underkastade någon slags pröfning eller iakttagelse. Tydligare talar ett ställe i sjelfva statuten, der det säges att endast generalen i egen person, eller de åt hvilka han dertill lemnat särskildt uppdrag, hafva rätt att upptaga kandidater; det tillägges uttryckligt att ett sådant uppdrag kan mottagas äfven af sådana som icke sjelfva tillhöra orden. Frans Borgia var grande af Spanien och innehade höga offentliga embeten. Han begärde att intill dess han kunde lösgöra sig från sina offentliga förrättningar få i hemlighet aflägga sitt ordenslöfte, och denna tillåtelse blef honom beviljad. Samfundets egen officiella historieskrifvare intyggar att Borgia i februari 1558 uti sitt eget huskapell hemligt aflade ordenslöfena, hvarefter han såsom förut fortfor att vara hertig af Gandia och vicekonung af Castilien. Året derpå utfärdade Paul III en bulla, känd under namnet *Licet debitum*, hvori han först bekräftar generalens makt öfver alla samfundets medlemmar och strax derpå utsträcker den till »sådana personer som lefva under hans lydnad, hvar helst de än vistas, äfven om de åtnjuta dispenser, och hvilka fakulteter de möjligen kunna innehafva». En så utomordentlig maktförökning redan tio år efter samfundets stiftelse måste hafva haft någon särskild anledning, och det ligger nära till hands att söka den i Borgia's hemliga upptagande uti orden. Detta exempel står för öfrigt ingalunda enstaka.

I en upplaga af general Oliva's bref, som är tryckt i Rom 1681 och bär ordens vanliga imprimatur, förklaras att hvarje epistel af Oliva som icke ur upptagen uti samlingen är oäkta, förfalskad och ovärdig Oliva's namn. Bland dessa bref är det ett till en venetiansk ädling, som begärde att blifva offentligt upptagen i orden. Generalen fann ej skäl att villfara hans anhållan om offentlig ledamotskap, derför att han trodde detta skulle göra honom mindre användbar att främja de intressen som lågo dem båda om hjertat. »Gerna,» skriver Oliva, »skulle jag upptaga Eder bland Guds tjenare, med den vördnad jag är skyldig edert nit, om jag icke efter en noggrann undersökning af omständigheterna tydligen funne, att den evige Fadren bestämt Eder till en minister i sin höga republik snarare än en broder i ett så heligt samfund» . . . »Icke dess mindre», heter det längre fram, »skall jag visa eders herlighet, huru med äktenskapets sakrament

kunna förenas de religiösa löftenas palmer och kronor. På detta sätt egnade sig under min ledning en kardinal åt Gud, under det att han bibehöll purpurn för att tjena kyrkan och korsfästa sig själf åt samfundet (*la Compagnia*), så att han, genom hemlig och besvuren underdånighet under hvem som helst som blifver den heliga fadrens efterträdare, icke försakade att förvärfva helgelsen. Eder skall tillfälle icke fattas att i den höga ställning hvartill er härkomst berättigar eder främja Guds rikes sak, och sålunda skall ni så mycket verkligare blifva en af oss, medan ni bevarar er oberoende ställning och är på er vakt till vårt försvar.» Uttrycket »under min ledning» säger tillräckligt hvad här är fråga om: den häfdvunna formeln för det fjerde löftet, som de utvalda fäderna hade att aflägga, finnes också här i den utfästa lydningen mot framtida innehafvare af Sankt Peters stöd. Frasen om möjligheten att med det äktenskapliga lifvet förena den religiösa invigningens palmer och kronor är orakelmessigt dunkel, men ingen kan misstaga sig om syftningen af det gifna rådet, att icke af religiöst nit uppoffra världsliga fördelar som kunna komma orden till nytta.

Naturligt nog är det inom den högsta graden som fakulteter och dispenser äro vanligast, men äfven inom de tre löftens klass är det ingen brist på undantag och befrielser från de vanliga reglerna. Ett visst antal, omkring hälften af hela brödraskapet, skall alltid vara prester, men befrielse från detta åliggande, som af lätt begripliga skäl är vanligast bland de utvalde, kan lätt erhållas äfven af professer och det är möjligt till och med för lekmän att bekläda högre värdigheter än till och med sjelfva presterna. Det är bekant att samfundets regler snarare gå ut på att böja än att bryta; därför kan det icke förefalla någon tänkande menniska underligt, att förklädda jesuiter kunna uppehålla sig i protestantiska länder, för att i hemlighet sörja för isolerade eller förföljda trosförvandters religiösa behof, och vår tids brottmålslagstiftning har intet att deremot invända. Anorlunda ställer sig saken, om jesuitfäder, såsom det skedde hos oss under Johan III:s regering, gifva sig ut för ifriga protestanter och till och med förstå att komma i besittning af teologiska lärostolar, för att derifrån verka till befordrande af sin egen bekännelses intressen.

Vi hafva i det föregående sett att sam-

fundets statuter i allmänhet förbjuda dess medlemmar att mottaga kyrkliga värdigheter; men det fins knapt en enda högtidligt uttalad regel som icke kan kringgås genom föga bemärkta undantag eller fakulteter. Liksom det gafs dispenser från kyskhetslöftet, så snart personer i det gifna ståndet ansågos kunna bättre verka för samfundets intressen, så gaf redan Julius III rätt åt generaler att besitta enskild egendom, så ofta sådant ansågs nyttigt för brödraskapets syften, och mer än en af fäderna har mottagit kardinalsvärdigheten. Men samfundet har alltid gått varsamt till väga och ställt det så, att de högsta och inflytelserikaste befattningarna, såsom ledamotskapet i det heliga officium eller inquisitionen, förtroendet att vara monarkernas biktfäder och så vidare, snarare skulle blifva dess medlemmar af påfven ålagda än af dem sjelfva sökta. Ett bref från Loyola till konung Johan III af Portugal är i detta fall särdeles upplysande. Den katolska kyrkohistorien är full af exempel på huru den påfliga makten alltid kommit ti korta. Under striden med jesuiterna under Acquaviva, den fjerde generalen, som före fylda 38 år uppnådde denna värdighet och var författare till den namnkunniga undervisningsplanen, *Ratio studiorum Societatis Jesu*, hvilken ådrog sig inquisitionens bann men det oaktadt ständigt omtrycktes i sjelfva påfvedörets hufvudstad, ingingo de spanska jesuiterna till Clemens VII med en protest mot hans själfrådighet, och klagade öfver att han uppförde sig såsom vore han konungarnes konung. Det må vara att nationel afund hade skärpt författarenas skrifsätt, ty hittills hade alla generalerna varit spaniorer, men de följande händelserna gifva vid handen att klagoskriften innehöll ingen ting annat än sanningen. Clemens kunde ingen ting uträtta, lika litet som hans efterträdare, den jesuitfientlige Ignatius XI, ehuru den senare lyckats få utnämnd en ordensgeneral, Gonzalez, af sin egen jansenitiska öfvertygelse.

Påfvedörets vanmakt mot denna fast organiserade förening visade sig emellertid aldrig fullständigare än under striden om den kinesiska missionen. Ordensfäderna hade såsom man säger förfalskat några af kristendomens viktigaste trosförklaror, för att bringa dem i öfverensstämmelse med de östra asiatiska folkens lynnen och tänkesätt, och på detta sätt kunna åstadkomma dessa omvän-

delser i stor skala som i början af sextonhundralet kastade en sådan glans öfver deras orden. Saken väckte en oerhörd uppmärksamhet, och i trots af sin stora obenägenhet att företaga något mot ett samfund som verkat så mycket för katolicismens utbredande, måste den romerska kurian göra något för att tillfredsställa det allmänna tänkesättets kraf och utsände till Kina tre biskopar och två apostoliska vikarier af dominikanernas och franciskanernas brödraskap, för att taga reda på förhållandet. Vid sin ankomst till ort och ställe bemöttes dessa utskickade af jesuitfädrarna på ett sätt som förrådade den djupaste ringaktning mot den heliga stolen. Det finnes ännu i dag en berättelse af Cerri, propagandans sekreterare, till Innocentius XI om jesuiternas upprörande handlingssätt: de icke blott hänade de romerska prelaternas myndighet utan förklarade helt dristigt att deras fullmakter voro falska, de sjelfva pseudo-kristne, bedragare, hvilkas kyrkliga handlingar endast voro en parodi på de heliga mysterierna, och genom sitt inflytande på hofvet i Peking genomdrefvo de att dessa hederliga biskopar blefvo fängslade och kastade i inquisitionens fängelse i det portugisiska nybygget Goa. Förgäfvos utfärdade Clemens X och flere af hans efterträdare bref och bullor mot detta hänliga uppförande, men jesuitfäderna i Kina, medvetne om sitt inflytande på stället, endast logo åt åskviggarna från vaticanen och påstodo till och med att de handlade under särskildt bemyndigande af sin general, hvarföre den heliga stolen öfver dem icke hade något att säga. Många år fortfor detta skandalösa förhållande, till dess slutligen Clemens XI utsände kardinalen Tourmont, beklädd med en legats helgd för att med kyrkans strängaste medel göra ett slut på det upprörande oskicket. Trots sin höga rang var legaten lika litet som sin företrädare i stånd att bringa påfvens befallningar till efterlydnad; icke allenast blef han fördrifven från Peking, utan jesuiterna stämpelade till och med mot hans lif, och slutligen förmådde de sina vänner portugiserne att hålla honom i ett grymt fängelse i Macao, der han ömkligen afled. Kardinalens och hans sekreterares berättelser finnas utgifna under förhållanden som fullständigt ådagalägga deras äkthet. För några år sedan utgäfvos lazariserna i Paris en samling af missionsberättelser, af hvilka en del rörde

missionerna i Kina, och för denna del hade pater Theiner, som då var arkivarie i Vatikanken, jemfört hvad som förut var tryckt med de i det vaticanska arkivet befintliga originalen. Men en sträng befallning från Rom förbjöd de redan tryckta delarnes offentliggörande, och denna befallning har blifvit så väl fullgjord, att det, enligt hvad en författare i *Quarterly Review* för oktober 1874 berättar, varit alldeles omöjligt att skaffa ett exemplar för British Museum.

Betydelsen af de förut nämnda *oracula viva vocis* framgår ingenstädes tydligare än då jesuitorden af Clemens XIV högtidligen upphäfdes för hundra år sedan. Intet påfligt uttalande kunde vara klarare till sin mening och högtidligare till sin form än den verldsbekanta bullan *Dominus ac redemptor noster*, och samfundet gjorde också min af att åtlyda befallningen, i det att medlemmarne drogo sig till baka i obemärkthet, men endast för att åter samla sig i de kätterska staterna Preussen och Ryssland, hvarifrån de anföllo den heliga stolen med häftiga smådeskrifter. I Köln lät en framstående jesuitprest, pater Fellet, trycka en libell mot påfvens andliga myndighet, och vid universitetet i Heidelberg förfäktade en annan jesuit offentlig den läran att påfven icke hade någon makt, vare sig direkt eller indirekt, öfver biskoparne, emedan deras myndighet härledde sig omedelbart från Frälsaren. I Schlesien höll provincialen, i öppen strid mot den påfliga bullan, sitt ordenshus öppet för mottagande af de förskingrade bröderna; i Ryssland hotade kejsarinnan Katarina på jesuiternas anstiftan att indraga alla de katolska stiftelserna, i fall nuntien gjorde något försök att bringa det påfliga dekretet till verkställighet mot de ordens medlemmar som uppehölo sig i hennes stater; och sedan ett nytt noviciatus blifvit öppadt, sammanträdde fäderna 1782 och utnämde en generalvikarie för den genom ett officielt påfligt beslut undertryckta ordens förvaltning. De togo å nyo sin tillflykt till förfalskningar och satte i omlopp två af dem sjelfva tillverkade påfliga skrivelser, daterade den 9 och 29 juni 1774, af hvilka den förra uttryckte påfvens glädje öfver den vänliga behandling samfundet fann i Ryssland, och den andra tillkännagaf att Clemens XIV:s bulla skulle omedelbart blifva återtagen. »Det fins ingen upptänklig villfarelse mot den sanna läran hvilken vi icke må vänta att se bekännas af personer som

äro gudlösa, osedliga och dyrkare af makten», skrifer i november 1773 det påfliga sändebudet i en hemlig depeesch, meddelad af pater Theiner i hans historia om Clemens XIV. Ännu i senaste tider finner man framstående jesuitfäder göra bruk af understuckna urkunder: så har pater Curci, predikant vid Gesùkyrkan i Rom och en af de mest framstående medarbetarne i *Civiltà cattolica*, en tidning hvilken Pius IX i ett apostoliskt *breve* högtidligen förklarad för den sanna och heliga lärans särskilda organ, icke funnit sig förhindrad att upprepa det falska påståendet att den förstnämnda påfliga skrifvelsen blifvit offentliggjord i den officiella tidningen i Varschau med den residerande nuntiens bifall. Märkvärdigare än allt annat är en uppgift hos Huber, att ehuru jesuiterorden icke offentligen upplifvades förr än 1814, hade den i hemlighet blifvit upprättad många år förut genom ett *oraculum vivæ vocis* af Pius VI. Detta påstående hvilat på ett tillkännagifvande af pater Roothaan, den nu varande jesuitgeneralens närmaste företrädare, i en tryckt encyclica af den 27 december 1839, och dr Huber försäkrar oss att det aldrig blifvit motsagdt af den heliga stolen. Denna uppgift är högst märkvärdig och särdeles betecknande, om den är sanningsenlig, hvilket det icke finnas någon anledning att betvifla; ty äfven om den vore en uppfinning af pater Roothaan, så står det i alla händelser fast att denne i en offentlig handling åberopat ett sådant påfligt »orakel», hvilket, långt ifrån att betraktas såsom hemligt eller förgiftet, tvärt om framdrages såsom en lifvande och väsentlig beståndsdel af samfundets nu varande inrättning.

Såsom bekant är har man påstått att Clemens XIV blifvit förgifven af jesuiterne, och denna mening delas af dr Huber men bekämpas af den förut citerade engelska författaren. Misstanken, som lärar hafva varit delad af Clemens XIV själf, hvilken efter upplösningsbullans utfärdande den 23 juli 1773 aldrig hade en helsodag, synes hafva uppkommit deraf att efter påfvens död funnos i hans rum vissa piller, som skulle hafva innehållit ett motgift, men hvilka sades hafva af honom varit begagnade för att befördra svettning. Saken själf intresserar oss icke vidare, och vi lemna härmed dr Hubers läsvärda arbete, ur hvars märkliga innehåll vårt begränsade utrymme icke tillåter oss att göra några vidare utdrag. Vi skola i stället ur andra

tillgängliga källor meddela några korta underrättelser om jesuiterordens ställning för det närvarande.

Först några ord om ordens medlemmarnes antal, ehuru de uppgifter som i detta afseende äro tillgängliga väl icke kunna göra anspråk på full tillförlitlighet. Vid stiftarens död 1556 räknade sällskapet omkring 1,000 medlemmar, och provinsernas antal var då 12, bland hvilka Portugal intog främsta rummet. I slutet af seklet voro dess missioner utbredda öfver Ostindien, Kina, Japan, Brasilien och Paraguay, men först under Acquaviva tog samfundet undervisningen i Europa i sina starka händer. Vid början af trettioåriga kriget räknade orden mer än 13,000 medlemmar, som voro fördelade i 32 provinser, men då samfundet under Pombal's ministère fördrefs från Portugal, egde det 24 ordenshus, 669 kollegier, 176 seminarier, 61 noviciat, 335 residens och 273 missioner i hedniska och protestantiska länder med tillsamman 22,589 medlemmar af alla grader. Till denna siffra har samfundet icke vidare kunnat höja sig, oaktadt allt hvad de båda sista generalerne arbetat för dess utvidning, ty hvarje stor politisk revolution i Europa har i första rummet angripit jesuitväsendet, men med hvarje följande reaktion har dess inflytande åter tilltagit. Det är bekant huru Pius IX efter 1848 års omstörtningar fann sig nödgad att utvisa fäderna från Rom, under det att de samtidigt blefvo fördrifne ur alla andra italienska stater, äfven som ur Österrike. År 1855 räknade orden endast något öfver 5000 erkända medlemmar, men tre år derefter hade antalet åter stigit till nära 8,000 och 6 år senare till närmare 9,000, fördelade i 22 provinser. Men det är icke efter de erkända medlemmarnes antal som samfundets verkliga styrka bör mätas; troligtvis hafva dess hemliga anhängare aldrig varit talrikare, och en utomordentlig mängd katolska föreningar under olika benämningar, Pio-, Vicenzio-, Borromeo-, Hubertus-, Michaels-, St. Stephans-, Bonifacius- och andra sällskap verka i alldeles enahanda syften. Dertill komma de mångfaldiga så kallade kongregationerna för olika åldrar och samhällsklasser, samt de vandrande jesuitkommissionerna, som ständigt äro färdiga att ingripa, så snart de finna ett gynnsamt arbetsfält öppnadt för sin verksamhet. Hvilken del jesuitfäderna hade i den påfliga ofelbarhets förklaringen, och huru de småningom

undanträngt alla andra ordenssamfund, genom hvilka den katolska kyrkan förr plägade verka, är så väl bekant att vi här icke behöfva derom erinra. Endast till slut några ord om de lärdomar som bibringas det uppväxande släktet i de läroanstalter hvilka på ett eller annat sätt subordinera under orden. I den katekes som allmänast begagnas — det fins flere, hvilkas innehåll är temligen likartadt — äro följande sex grundsatser med full tydlighet uttalade: 1) Påfven har den högsta och omedelbara myndigheten icke blott öfver kyrkan i allmänhet utan öfver hvarje enskild af dess medlemmar; 2) Kyrkan står så högt öfver staten som den himmelska saligheten öfver alla jordens fröjder; 3) Kyrkans nytta bör följaktligen af hvarje menniska sökas framför statens; 4) Dethögsta läroembetet tillkommer att bestämma hvad i det borgerliga samhället och alla dess angelägenheter är tillåtet eller förbjudet; 5) Påfven kan följaktligen tvinga hvarje regent, minister eller undersäte med yttre straff att i dessa ting underkasta sig hans afgörande;

och 6) Så vidt kyrkolag kommer i kollision med borgerlig lag, måste den senare vika för den förra, och den som påstår att något efter borgerlig lag är tillåtet som är förbjudet efter den kanoniska utsätter sig för kyrkans bann. Att sådana lärdomar icke kunna stå till samman med det moderna samhällets fordringar, inses utan vidare, och så mycket man än i grundsatsen må hylla kyrkans frihet, så länge det endast är fråga om religiös tro och bekännelse, så omöjligt är det för det borgerliga samhället att afsäga sig sin tillvaro för en kyrka som är långt mera mon om att reglera människornas timliga angelägenheter än deras innersta tro och bekännelse. Det måste derfore komma till en brytning, som kanske blir vildare än någon politisk revolution som det nu lefvande släktet skådat. Man må för öfrigt icke föreställa sig att Jesusamfundets statslära är inskränkt till de katolska länderna; den fins hvar helst en trängsinnad pietistisk tankeriktning framkommer med anspråk på att såsom Guds vilja få stämpla sina egna funder.

Reklamation af hr dr Hans Hildebrand. I vår sista bokrevy hade vi om hr dr Hildebrands bok »Folkens tro om sina döda» ytrat att arbetet innehåller två beståndsdelar af mycket olika värde, frukterna af författarens egna forskningar, och åtskilligt annat, som syntes oss förråda »något tyskt original». Dr Hildebrand har med anledning häraf hedrat oss med en skrifvelse, hvori han, efter att hafva anvisat oss en passande plats inom skandallitteraturen, »anhåller att Ni (Samtiden) ville ålägga Eder recensent att antingen återtaga beskyllningen eller uppvisa det af honom åsyftade originalet». Mycket gerna det förra — ty någon bestämd förebild var ej fråga om, men så mycket sämre för dr Hildebrand. Detta antagande var det enda som syntes oss kunna ursäkta den nog svaga beskaffenheten af de delar der författaren icke befann sig inom området för sina egna högst aktningvärdade forskningar. Vill han nu nödvändigt bära ansvaret för det öfriga, så må han det, men detta ansvar är tyngre än han synes föreställa sig. På vår enkla förklaring, huru det förhåller sig med föreskrifterna om den indiska enkoförbränningen i de heliga böckerna, svarar han att han känt den af oss omnämnda förfalskningen »åt-

minstone fem år». Så mycket sämre då att han icke omtalt den i sin bok, ty här är just hufvudsaken, en förfalskad urgammal *mantra*, citerad i en vida yngre *purāna*. Han »har aldrig sagt att *Rigvéda* innehåller ett förbud mot sutteen», — och vår uppgift är endast en förvrängning — men att det dock innehålles i »Vedalitteraturen». Nu vill det sig emellertid icke bättre än att den strof dr Hildebrand anført såsom ett förbud just är tagen ur *Rigvéda Sanhitā*, tionde boken, som innehåller begrafningshymnerna. Men det är icke något förbud för enko-bränningen, och för att öfvertyga sig derom behöfver man endast läsa de nästföljande fyra raderna, som innehålla det formulär med hvilket den dödes bäge hemtades från bålet. Med samma rätt kunde dr Hildebrand påstå att denna vers är ett förbud mot bägens förbränning. När man talar i så hög ton, borde man gerna veta hvad man talar om.

Innehåll:

	Sid.
Statsrådets grundlagsenliga ställning . . .	769.
Nya bidrag till Jesuiterordens historia . . .	777.

Stockholm,
tryckt hos A. L. Normans Boktryckeri-Aktiebolag, 1874.